מצגת אין כמו רמלה בצומת התקופות

בית הקברות הצבאי הבריטי ברמלה

צילום: רון פלד

אבני מורשת

תחקיר, צילום וכתיבה

עודד פרגאי

בית הקברות הצבאי הבריטי ברמלה נמצא ברחוב רבאט, ממזרח למפגש שלו עם רחוב התקומה. הוא מוחזק על ידי גוף המכונה "הרשות לקברי המלחמה של חבר העמים" (Commonwealth War Graves Commission).

הגוף הזה ממומן על ידי הממשלות של בריטניה, קנדה, אוסטרליה, ניו זילנד, הודו ודרום אפריקה. רוב חללי המלחמות שבריטניה לחמה בהן במאה העשרים הם יוצאי מדינות אלה.

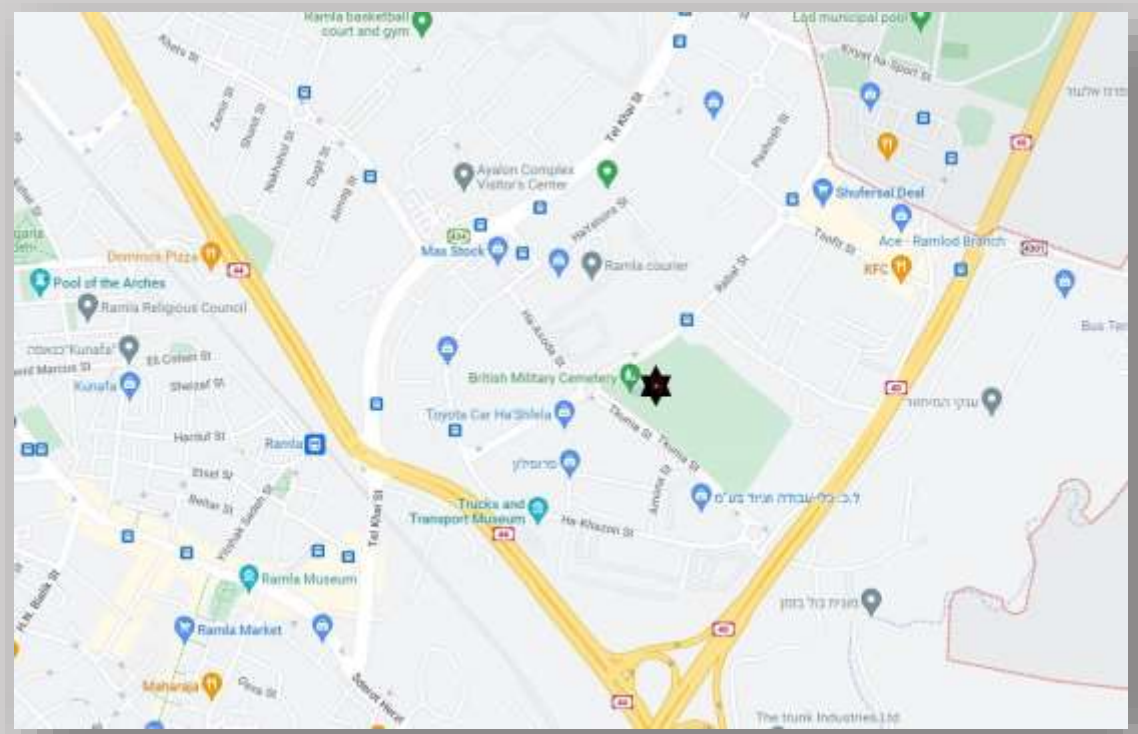

משמאל: מפת הגעה

מראה כללי צילום: רון פלד

בית הקברות הצבאי ברמלה הוקם אחרי מלחמת העולם הראשונה, כדי לקבור בו את חללי המלחמה שנפלו בקרבות על ארץ ישראל. הבריטים (כנראה כל הצבאות) נהגו לקבור את חלליהם סמוך למקום נפילתם משום שעד לאמצע המאה ה־20 לא היו אמצעים להעביר גופות בצורה כלכלית והיגיינית לקבורה סמוך למקום המגורים של המשפחה.

ליד כל אחד משערי בית הקברות יש שלט שמכריז על המקום

מתחת לשלט הכניסה, כתובת בעברית על ייעוד השטח.
המעניין הוא, שלמרות המוצהר, נטמנו כאן גם חללים של האויב – ראו בהמשך

כתובת על ייעוד השטח

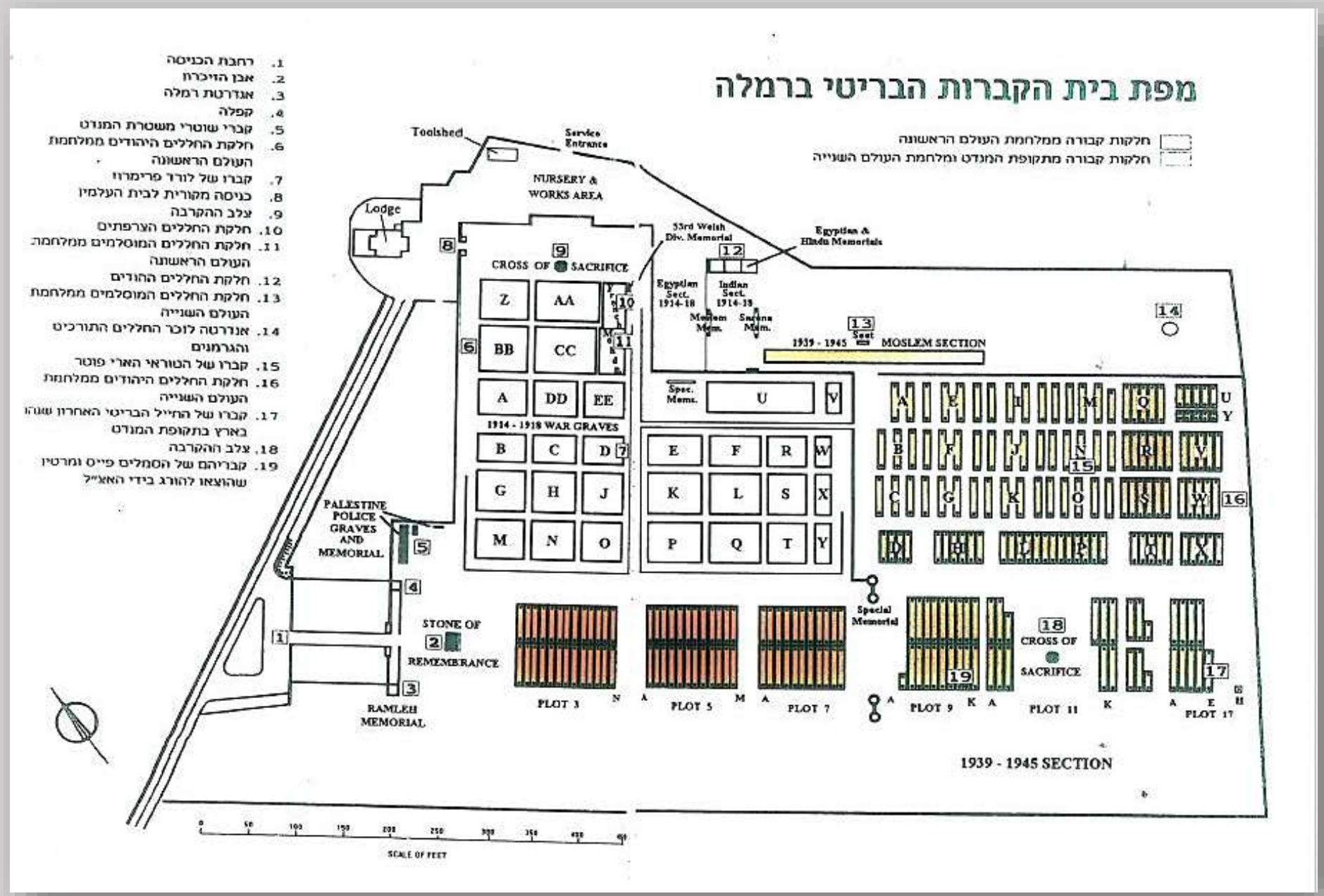

מפת בית העלמין עם ציון מצבות שיש בהן עניין מיוחד

בבית הקברות כ־300 קברים מתקופת מלחמת העולם הראשונה. הקברים מסודרים בשורות ישרות כבמסדר צבאי, והדשא, המטופח להפליא כל ימות השנה, מזכיר את המדשאות באחוזות בני האצולה באנגליה.

המצבות האחידות, כשבחזיתה של כל מצבה שתול צמח, והשטח כולו ירוק

הקברים שסמוכים לכניסה הם של חללים ממלחמת העולם הראשונה. למרביתם תבנית אחידה: בראש, סמל היחידה (יש מאות סמלים באלה, נושא מענין למי שרוצה לחקור את הרפּב הצבא שלחם בטורקים). מתחתיו שמו של החלל, דרגתו ותאריך נפילתו, ורוב פני המצבה מוקדש לסמל הדת של החלל: לרוב, צלב, אבל על מצבותיהם של יהודים חרוט מגן דוד, ויש גם חסרי דת שעל מצבותיהם אין סמל כלל.

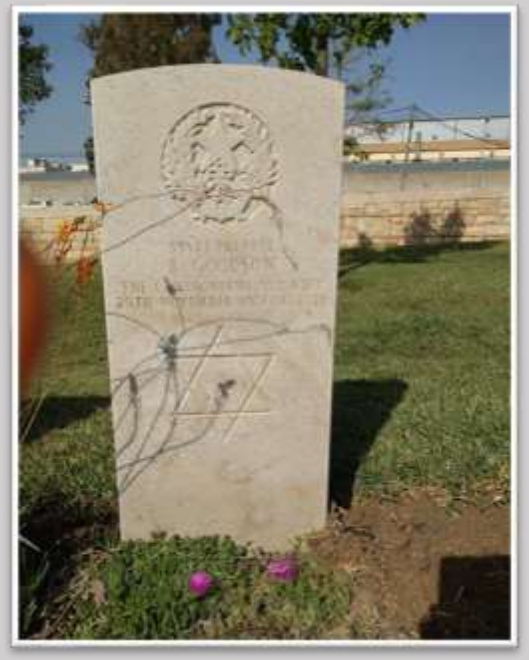

למעלה: שלוש מצבות של חללים יהודים ממלחמת העולם הראשונה

המצבה של טוראי B. Goodson, שנפל בגיל 28 בשורות פלוגת הרובאים הקמֶרוֹנית מסקוטלנד, 29 בנובמבר 1917

יש במצבות גם גיוון מסוים. למשל, על המצבה של התותחן A. Warren (המצבה האמצעית בתמונה), סֶמל היחידה משולב בצלב

בין החללים הבריטיים שנפלו כאן במלחמת העולם הראשונה היה ניל פרימרוז (Niel Primrose), נכדו של הברון רוטשילד ובנה השני של חנה פרימרוז לבית רוטשילד – שעל שמה נקראת פרדס חנה.

ניל פרימרוז היה חבר הפרלמנט הבריטי, וב־1917 אף מונה כחבר במועצה המלכותית – גוף של פוליטיקאים שמייעצים למלך. אבל כשמלחמת העולם הייתה בשיאה הוא התפטר מתפקידו, ואף שהיה כבר נשוי ואב לבת, התנדב להילחם בשורות הצבא. הוא שרת בדרגן סרן ונפל בקרבות ליד גזר.

המצבה של ניל פרימרוז,
בחלק הצפוני של שורה 13

מקור התצלום: ויקיפדיה

ניל פרימרוז,
בן 34 בנופלו

מקור התצלום: ויקיפדיה

במלחמת העולם הראשונה לחמו בארץ תחת פיקודו של אלנבי גם יחידות מהצבאות של אוסטרליה, ניו זילנד והודו. מצרים הייתה עוד לפני המלחמה תחת השפעה בריטית, והיא שימשה בסיס לצבא הבריטי שממנו הוא יצא לכבוש את ארץ ישראל. כדי לאפשר לו לחצות את סיני ולהגיע לארץ ישראל, גויסו אלפי מצרים בכוח עזר (בינויו היה "חיל המשלוח המצרי"), ואנשיו הניחו בצפון סיני קו מים שלאורכו הצבא הבריטי התקדם. רבים מהחיילים נפלו במלחמה, מקצתם מפעולות של האויב הטורקי ואחרים מחום וממחלות. לזכרם ולזכר החיילים ההוֹדים של מערכה זאת הונח לוח השיש שבתמונה.

הכתובת היא

"לזכר אלה ששמותיהם חקוקים על מצבה זאת, שמתו בשרות הכוחות מהודו וממצרים במלחמת העולם הראשונה, ושנטמנו כאן, וגם לזכר 12 חיילים אלמונים מהודו ו־905 חיילים ממצרים."

לוח זיכרון לזכר החללים מהודו וממצרים, שהוקם אחרי מלחמת העולם השנייה

הבריטים נהגו בכבוד באויביהם שנפלו, ועל אף האמור בכתובת שמתחת לשלט הכניסה לבית העלמין יש בו גם קברים של חיילים גרמנים, שבשתי מלחמות העולם היו בצד האויב.

יש כמה מצבות של חיילים גרמנים ששמותיהם ידועים, וזאת מצבתו של חייל גרמני אלמוני.

מצבה לציון קברו של חייל גרמני אלמוני

יש גם אנדרטה בצורת אובליסק לזכר החללים הטורקים. בתמונה האחת נראה האובליסק על רקע המסגד שנמצא בשכונה הערבית שגובלת בבית הקברות. בתמונה האחרת הכתובת (בטורקית!) על בסיס האובליסק.

אנדרטה לזכר
החללים הטורקים

כתובת בטורקית על בסיס האנדרטה

את החללים מהודו בני הדת ההינדית לא קברו, אלא לפי המסורת של דת זאת, שרפו את גופותיהם. המבנה הגדול בצד ימין של התמונה בנוי מאוסף של כתריסר לוחות שַיש גדולים שעליהם נחקקו השמות של חללים אלה, לפי יחידותיהם.

מצֵבה של חייל מהודו, בן דת האִסלאם

שטח בית הקברות הוגדל אחרי מלחמת העולם הראשונה, והוא שימש לקבורת מי שנפלו בשרות הוד מלכותו בכל תקופת המנדט הבריטי, עד להכרזת מדינת ישראל. רובם המכריע של אלה נהרגו במלחמת העולם השנייה. בבית הקברות למעלה מאלף קברים מהתקופה הזאת.

מה שמייחד את בתי הקברות הבריטיים הוא ריבוי הלאומים שאנשיהם שרתו בצבא הבריטי או תחת פיקודו, נפלו במהלך שירותם, וקבריהם משמרים את המנהגים של לאומים אלה. בפרט, בתקופה האמורה הודו (תת היבשת שעם הזמן התפרקה להודו, פקיסטן, ובנגלדש) עוד הייתה מושבת כתר של האימפריה הבריטית, וחיילים מתושביה לחמו ונפלו במזרח התיכון.

מצבות של חיילים מלאומים שונים

הנהג ראשיד מוסטפה אחמד, מהלגיון הירדני [הצבא של עבר הירדן]

חייל מפולין

חייל מקונגו הבלגית [כיום – זאיר]

"מת למען צרפת"

חייל מיוון

התרומה של יחידות ממושבות שונות של האימפריה הבריטית, באה לידי ביטוי גם במצבות לחללים מאותן מושבות.

חייל מדרום אפריקה

חייל מרודזיה הצפונית
(כיום – זמביה)

חייל מאוסטרליה

חייל מניו זילנד

על לוח שיש באחד מהמבנים, גורם מטעם ממשלת ניו זילנד בנה תא סגור, ובו מפה של אחד הקרבות, שנערך בבלגיה, שבו השתתפו חיילים מניו זילנד. בתא מופיע גם סמל חללי המלחמה: פרח פרג מסוגנן, בעקבות השיר "בשדה בפלנדריה" (In Flanders Field) שנכתב על קברו של אחד מרבבות החיילים שנהרגו בקרב שנערך שם.

תא זיכרון להנצחת חללים מניו זילנד

גם בין מצבות החללים של מלחמת העולם השנייה יש מצבות לחיילי אויב. בתמונה האחת – מצבה לחייל גרמני. בתמונה האחרת – לחייל איטלקי.

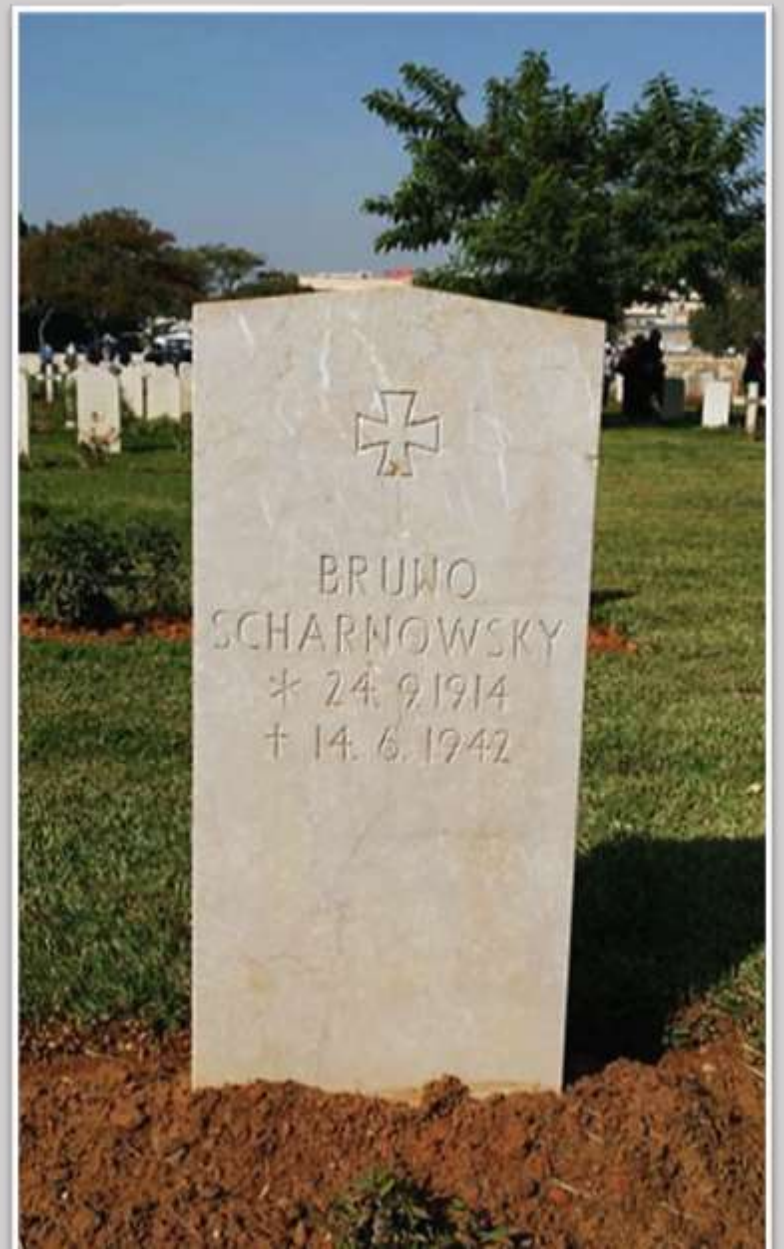

מצבה על קברו
של חייל גרמני

משמאל:
מצבה על קברו
של חייל איטלקי

מצוי בבית הקברות מספר לא מבוטל של **מצבות ליהודים** שנפלו באזור.
רובן נמצאות בקצה הדרום־מזרחי שלו.

י' הירש, ששירת בצבא יוון

י' גולדפינגר,
ששירת ביחידה
מצבא פולניה

אברהם סלומון,
ששירת בחיל
החימוש של
הצבא ההודי

שרה בלנק במדים

התמונה מאתר "לתת פנים לנופלים"

בין אלה שהקריבו את חייהם במהלך שרותם בצבא הבריטי היו גם נשים יהודיות. רבות מהן שרתו ב־ATS – יחידת העזר של נשים, שהוקמה בצמוד לחיל הנשים שהיה חלק מהצבא הבריטי, ושבתחילה התבססה על מתנדבות. החיילות היהודיות ב־ATS התפרסמו בעיקר כנהגות תובלה, אבל היו רבות מהן גם בתפקידים אחרים.

אחת מאלה הייתה שרה בלנק. היא נולדה באוגוסט 1914 בעיירה בַּליגְרוֹד ליד לבוב בפולין, הצעירה מבין ששת ילדי המשפחה. אביה נפטר בטרם מלאה לה שנה, ובעקבות כך אִמה ואחֶיהָ היגרו לגרמניה. בעקבות עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, שלושה מהאחים היגרו לארצות הברית. היא עצמה עלתה לארץ ב־1934, ובשנותיה הראשונות באן שימשה עוזרת בית לזוג שגר בירושלים. ב־1940 הגישה שרה לשלטונות המנדט בקשה לקבל אזרחות של פלשתינה־ארץ ישראל.

כשפרצה מלחמת העולם השנייה שרה הצטרפה לישראלים רבים אחרים והתגייסה לצבא הבריטי. בשל היותה אישה היא התקבלה ל־ATS והוצבה במחנה דיר סוּנֵיד ליד עזה, שם הגיעה לדרגת סַמַל.

שרה נהרגה בתאונת דרכים בדצמבר 1944.

מצבה על קברה
של הסמלת
שרה בלנק

שרה בלנק
במשרדה בצבא

התמונה מאתר
"לתת פנים לנופלים"

לילי בנקר נולדה ב־1921 בלודז', פולין. ב־1934 עלתה עם אִמָּהּ לארץ. אביה נשאר בפולין ונספה בשואה. בארץ, אמה ניהלה בית מלון קטן בעין כרם שבירושלים.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה לילי התגייסה לצבא הבריטי, כרבים אחרים מצעירי ארץ ישראל. בשל היותה אישה הוצבה בחיל העזר לנשים (ATS), ובמסגרתו שרתה בחיל האוויר המלכותי הבריטי. היא הוכשרה כמטאורולוגית והוצבה תחילה בהֶליוֹפוֹליס שליד קהיר, אחר כך באלכסנדריה, ולבסוף – בקצינת המטאורולוגיה בבסיס חיל האוויר הבריטי בעקיר (כיום – תל נוף).

מצבה לזכרה של לילי סטפניה בַּנקר, בת 23 בנופלה

ביולי 1945 נשלחה לילי לשבוע לאחד מבסיסי חיל האוויר במצרים, אבל במטוס שבו הוטסה לשם התגלתה תקלה, והטייס הורה לנוסעים לחגור מצנחים. בשלב מסוים לילי חשבה (כפי שהתברר – בטעות) שניתנה הוראה לקפוץ מהמטוס. היא קפצה, אך המצנח שלה לא נפתח והיא נהרגה. חרף התקלה במטוס, הטייס הצליח לבצע נחיתת אונס ויתר הנוסעים ניצלו.

הגופה של לילי הוטסה בחזרה ארצה והיא הובאה למנוחת עולמים בבית העלמין בהר הזיתים שבירושלים.

בבית הקברות הצבאי הבריטי ברמלה יש מצבה לזכרה.

מצבת הקבר של לאה לילי בנקר
בהר הזיתים בירושלים

מקור התמונה: העמותה למחקר גנאלוגי בישראל

אף כי בית העלמין הוא צבאי, והגוף המתַחזק אותו כפוף למשרד ההגנה של בריטניה, יש בו גם קברים של אזרחים. עליזה סקילטון הייתה יהודייה תושבת ארץ ישראל המנדטורית. כבחורה צעירה, היא התרועעה עם שוטר בריטי ממשטרת המנדט, והתאהבה בו. בישוב היהודי בארץ באותה תקופה הסתכלו בעין רעה על קשר בין בנות יהודיות לאנשי השלטון הבריטי, והקשר הזה של עליזה היה לצנינים גם בעיני בני משפחתה. לפיכך המשפחה נידתה אותה וניתקה כל קשר עִמה. לכן, כאשר בן זוגה סיים את שליחותו בפלשתינה והוחזר לארצו, היא התחתנה אִתו, נסעה אִתו לבריטניה, ולימים התנצרה והוסיפה לשמה את השם האמצעי מרי (על שם אִמו של ישוע מנצרת).

עליזה מרי סקילטון נפטרה בגיל צעיר מסיבוכים בלידה. בצוואה שהשאירה היא ביקשה להיקבר בארץ ישראל – אבל לא נמצאה בארץ חברה קדישא שהסכימה לקבור את גופתה. רק הודות לכך שבעלה היה כמה שנים קודם לכן שוטר בריטי, הסכימה הנהלת בית העלמין הצבאי הבריטי ברמלה לטמון את גופתה כאן.

מצבה על קברה של
עליזה סקילטון

והנה הפתעה: על מצבת קברו של טוראי י' אוֹמֶרָה רשום שהוא היה מהחטיבה הפלשתינאית (א"י). סֶמל היחידה הוא ענף של זית, שהופיע גם על המטבעות של 1 מיל ושל 2 מיל שהנפיקה ממשלת המנדט. אבל הכיתוב בערבית מעיד על כך שהוא היה מוסלמי.

זה מפתיע, כי ערביי ארץ ישראל בדרך כלל לא שרתו בצבא הבריטי, מה גם שהמופתי הירושלמי שהה במהלך המלחמה בברלין, לצדו של היטלר, ואף יזם מבצע להצנחת פלשתינים לבקעת הירדן כדי לחבל במקורות מים כאן.

מטבע של 1 מיל
מתקופת המנדט,
1927

מקור התמונה: ויקיפדיה

מצבה על קברו של המוסלמי
י' אוֹמֶרָה

בחלקו הדרום־מזרחי של בית הקברות נמצאות שתי מצבות של סרג'נטים (סַמלים) בריטים, קליפורד מרטין ומרווין פֵּייס. השניים היו סמלי מודיעין בריטים שנחטפו בנתניה בידי האצ"ל לשם הפעלת לחץ על הבריטים להימנע מהוצאה להורג של שלושה מאנשיו, אבשלום חביב, מאיר נקר ויעקב וייס, שהבריטים דַּנו למוות. ב־28.7.47 נתלו השלושה – ולמחרת נתגלו שני הסמלים תלויים בחורשה בנתניה.

מצבת הקבר של
קליפורד מרטין

מצבת הקבר של
מרווין פייס,
בן 20

מלחמת העולם הראשונה הסתיימה בהסכם הפסקת אש, שנחתם ב־11/11/1918, בשעה 11 בבוקר. ממשלת בריטניה מקיימת כל שנה, ביום הראשון בשבוע שהוא הקרוב ביותר ל־11 בנובמבר, טקס זיכרון במספר בתי קברות צבאיים בריטיים ברחבי העולם.

הטקס המרכזי בישראל מתקיים ברמלה. מוזמנים אליו נציגים מהסגל הדיפלומטי, ובפרט – נְספחים צבאיים של מדינות שונות, ומספר קצינים בכירים מצה"ל.

הוא נערך בנוכחות משמר כבוד של צה"ל, שלרוב כולל הרכב של תזמורת צה"ל. אבל בשנת 2017, שבה מלאו 99 שנים לסיום המלחמה, אויש משמר הכבוד על ידי חיילי המשטרה הצבאית.

מסדר חיילים
מהמשטרה הצבאית
בטקס

בשנת 2017 ציפו למבקרים רבים, ולכן, שלא כבשנים קודמות, הכניסה לאזור הטקס הותרה רק למוזמנים.

במצגת זאת מופיעות רק מעט תמונות מההכנות לטקס ומהטקס עצמו. הן מצולמות מרחוק ואינן משקפות את מלוא הצבעוניות של האירוע.

בזמן הטקס, חלק משטח בית העלמין נסגר למבקרים

התייעצות קצינים ישראלים בשטח הטקס

מבט על המשתתפים בטקס

מקורות:

- האתר הרשמי של בית הקברות הצבאי הבריטי ברמלה
- ניל פרימרוז, ויקיפדיה
- **פרשת הסמלים הבריטיים**, ויקיפדיה
- פרטים אישיים על שני הסמלים (סרג'נטים) הבריטיים, אתר הרשות לקברי המלחמה של חבר העמים
- העמותה למחקר גנאָלוגי בישראל
- **לתת פנים לנופלים**
- **יזכור** – אתר ההנצחה לחללי מערכות ישראל
- פרטי נפילתה של לילי בנקר, אתר פקודות חיל האוויר המלכותי
- עמירם אורן: **בית העלמין הצבאי הבריטי ברמלה**, טקס הזיכרון השנתי לזכר חללי הממלכה המאוחדת

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il
בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית [1/2023]
תחקיר, צילום וכתיבה: עודד פרגאי
עיצוב: זאב הררי

אבני מורשת